UN MANUSCRIS INEDIT

ADELA CRISTIANA GORCEA
Liceul Teoretic Pâncota

Motto: „Mă socotesc asemenea unui copil care, jucându-se pe malul mării, a găsit câteva pietricele mai netede şi câteva scoici mai pestriţe decât alţii, în timp ce oceanul nesfârşit al adevărului se aşternea necercetat dinaintea ochilor mei". (Isaac Newton)

Cuvinte-cheie: *literatura română, Ioan Slavici, manuscris*

1. În căutarea timpului trecut…

În faţa uriaşei bibliografii existente în legătură cu opera lui Slavici, am avut sentimentul că nimic nou nu s-ar mai putea aduce în legătură cu creaţia sa. Cu acest gând, căutările mele s-au îndreptat, în mod firesc, către satul natal al scriitorului. La Muzeul Memorial „Ioan Slavici din Şiria, cu sprijinul Laurei Mateş, muzeograf, am trecut la cercetarea documentelor expuse în muzeu, dar mai ales a celor din arhivă, adunate acolo de-a lungul timpului, mare parte dintre ele donate de urmaşii scriitorului. Între acestea, am descoperit un grup de foi pliate, subţiri, măcinate de vreme la margini şi pătate cu ceară, pe care, într-un colţ, cu un scris lizibil, am citit *Eminescu şi Alecsandri*. Era un manuscris al lui Slavici!

Am făcut investigaţiile necesare şi am ajuns la concluzia că este o scriere inedită. Cu o trăire aparte, asemănătoare cu cea a desigilării unei comori de mult timp uitate, am trecut la editarea documentului, în speranţa ca el să se adauge lungului şir de scrieri ale prozatorului ardelean, care au fost până acum în atenţia cititorilor. Valoarea

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

documentară a textului este dată de însuşi faptul că acesta nu a văzut încă lumina tiparului, aşadar devine public cu sprijinul revistei „Philologica banatica".

Din raţiuni de sistematizare, am urmat patru etape în studiul documentului: a). prezentare generală, cu precizări legate de editare; b). redarea conţinutului manuscrisului, în editare proprie; c). analiza textului, cu observaţii asupra aspectului general şi a organizării textuale, fixare în timp, elemente de conţinut, observaţii legate de scriere, vocabular, topică, stilistică; d). concluzii cu privire la valoarea documentară a manuscrisului.

2. Un studiu inedit – *Eminescu şi Alecsandri*

2.1. Prezentare generală

Observând documentul, am constatat că au rămas de la Slavici treisprezece pagini, numerotate de la 2 la 14. Din păcate, prima pagină nu a fost de găsit. În procesul editării, am respectat întocmai conţinutul manuscrisului. Pe cât posibil, am păstrat doar cuvintele şi sintagmele care ţin de stilul scriitorului şi de vorbirea specifică epocii. Legat de ortografie, am renunţat la apostrof, înlocuindu-l cu cratimă, am modificat scrierea diftongilor, folosindu-i în forma actuală, iar ca punctuaţie, am înlăturat unele virgule şi am adăugat virgula înainte de *şi* adversativ, pe care Slavici nu o folosea. Am păstrat prenumele poeţilor aşa cum le-a scris el, *Mihail* – cu precizarea că o singură dată acesta apare cu scrierea *Mihaiu* –, şi *Vasilie*. Pentru numele *Alecsandri* am apelat la scrierea actuală, deşi doar în titlu autorul a scris *Alecsandri*, iar în text, peste tot, a recurs la forma *Alexandri*.

2.2. Textul

(...) pe care le produce în mintea noastră. Prin felul de a-şi da pe faţă stările sufleteşti, orişicare om îşi arată firea cea adevărată, ceea ce el în adevăr este: stilul e omul el însuşi.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

III. S-ar putea zice că stilul e chestiune de formă, iar ceea ce e formă se poate învăța şi câştiga prin experiență şi prin deprindere rațională. Îndeosebi gramatica se învață, şi prin silință stăruitoare poate orişicine să ajungă a-şi câştiga destoinicie deplină în ceea ce priveşte alegerea, întrebuințarea şi aşezarea vorbelor. Tot astfel se pot învăța şi regulele poeticei. Toate acestea ne fac să punem la îndoială adevărul emis de Buffon. Gramatica însă şi poetica nu regulamentează stilul şi tehnica scrierii, şi scrierea cea mai corectă din punctul de vedere al tehnicei poate să fie defectuoasă în ceea ce priveşte stilul. Numai acela care e cuprins cu desăvârşire de un simțământ poate să găsească imaginile care reproduc şi în alții acest simțământ, şi numai cel pătruns de o convingere poate să găsească argumentele ori dovezile prin care se pătrund şi alții de această convingere. În acest înțeles e adevărat că, văzând stilul, cunoaştem omul, că stil şi om e acelaşi lucru. Fiind deci vorba de poeți, putem să exprimăm adevărul emis de Buffon şi în forma: „Poesia este inima poetului". Cum e inima, aşa e poesia izvorâtă dintr-însa, căci inima e felul de a fi al poetului şi orişice se manifestă în felul în care e.

IV. Voind dar să facem o paralelă între operele poetice ale lui Vasilie Alecsandri şi între ale lui Mihai Eminescu, trebuie, înainte de toate, să ne dăm seama despre inima, deci despre felul de a fi al fiecăruia dintre dânşii. Noi putem să cunoaştem acest fel de a fi din operele în care s-a manifestat, dar nu putem să-l şi înțelegem. Înțelegerea ne-o dă numai cunoştința ce-o avem despre viața fiecăruia dintre dânşii. În felul de a fi al orişicărui om sunt două elemente: unul nestrămutat, ceea ce el este în virtutea naşterii lui, şi altul variabil, ceea ce el devine prin poziținea socială, prin educațiune, prin instrucțiune şi prin înrâurirea mediului social în care petrece viața. Nu mai încape nicio îndoială că adevărata ființă constă numai în ceea ce omul este el însuşi prin sine, şi că îndeosebi în poezie această ființă adevărată iese la iveală. Ceea ce voim dar să ştim este: ce a fost Alecsandri şi ce Eminescu – neatârnat de împrejurările în care şi-a petrecut fiecare din ei viața. Aceasta însă nu putem să o ştim decât scăzând din ființa fiecăruia ceea ce el a

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

devenit prin poziţiune socială, prin educaţiune, prin instrucţiune şi prin mediul social. Şi nu mai încape nicio îndoială că acela e mai mult, în care elementul variabil e mai slab, care mai puţin e atârnat de împrejurări.

B. Fiecare îndeosebi

I. 1. a). Vasilie Alecsandri s-a născut dintr-o familie boierească, şi-a petrecut copilăria, tinereţele şi viaţa toată în împrejurări în care era scutit de lupte cu nevoile vieţii. Această împregiurare nu explică însă îndeajuns veselia caracterului lui, care se dă pe faţă şi în poesiile lui. Vesel e orişicare om care se simte mulţumit, şi mulţumit se poate simţi şi omul care se luptă cu nevoi grele, dacă e sănătos trupeşte şi ferit de mari mâhniri sufleteşti. Alecsandri era om care ţinea să se bucure de viaţă, să-şi facă parte din toate mulţumirile omeneşti, şi ştia să găsească în toate lucrurile ceea ce-l încânta: de aceea era el mereu vesel şi doritor de a trăi. Avea chiar în el o bogăţie nesecată, şi sărac dac-ar fi fost, el tot vesel ar fi rămas, tot un suflet plin de dulceaţă, a căruia cea mai mare mângâiere era să îndulcească viţele altora. Buna stare în care a crescut şi în care şi-a petrecut viaţa i-au modificat fiinţa numai deprinzându-l cu trebuinţe mari şi făcându-l oarecum uşuratec, cum foarte uşor devin oameni cu mari destoinicii chiar şi fără ca să fie feriţi de grijile vieţii de toate zilele.

b). Educaţiunea lui Vasilie Alecsandri a fost atât în casa părinţească bine îngrijită, cât şi mai târziu condusă cu pricepere. Deşi poet, Alecsandri era om chibzuit şi cumpătat, care nu se lăsa să fie adimenit nici de marile lui trebuinţe, nici de pornirile lui vii. Aceasta dovedeşte că el încă de mic a fost deprins a se stăpâni în toate împrejurările, şi că deprinderea aceasta n-a perdut-o nici în timpul când era purtat de valurile tinereţelor. Era om plin de căldură răpitoare, dar el însuşi nu se lăsa să fie răpit, şi nu se avânta decât atunci, când voia şi cum voia se avânta. Aceasta e adevărata educaţiune, şi el a avut parte de ea.

c). Studii a făcut Vasilie Alecsandri multe, dar nu „de nevoie", şi astfel numai pe alese, şi numai pe cât îl trăgea inima. El iubeşte natura vie şi găseşte forma în cele mai mici amănunte ale ei; aceasta

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

însă nu pentru că a studiat ştiinţele naturale. El a făcut acest studiu tocmai fiindcă iubea natura, şi iubea natura fiindcă natură era şi el, şi viaţa îi era atât de dulce. Nu îi trebuia lui natură frumoasă, căci frumoasă şi-o făcea el, când zicea „Eu la foc îmi fac - visuri după plac,/ şi cu al meu oaspe, dulcea primăvară,/ râdem de furtuna care urlă afară". Tot astfel şi studiile lui literare erau studii de predilecţiune: din iubire numai a făcut el tot ceea ce a făcut, - şi poesiile lui toate.

d). Mediul social în care el şi-a petrecut viaţa a fost cel mai priincios pentru desfăşurarea lui firească. El şi-a petrecut viaţa toată în societatea celor mai de frunte dintre contemporanii săi, care l-au iubit şi l-au stimat. El a făcut apoi multe şi lungi călătorii atât prin ţările de la răsărit, cât şi prin cele de la apus, totdeauna în cele mai priincioase condiţiuni. Cea mai întăritoare înrâurire au avut-o însă asupra lui călătoriile făcute prin munţii Moldovii, în care el a văzut-o în o mai intimă atingere cu poporul, „şi-a cunoscut, a admirat şi a luat drept model literatura plină de farmec original a lui". Din ziua întoarcerii sale în ţară şi până la moartea sa, Vasilie Alecsandri a luat parte ca fruntaş între fruntaşi la toate mişcările naţionale, fie ele culturale, fie politice, ca deputat, ca ministru, ca reprezentant al ţărei sale în străinătate, dar mai ales ca sfetnic intim al purtătorilor de putere şi om de aproape al tronului.

2. a). Mihail Eminescu s-a născut din o familie de stare mijlocie, mai mult săracă decât bogată, şi şi-a petrecut viaţa toată în luptă cu nevoi zilnice.

b). Educaţiune n-a avut Mihail Eminescu, deşi tocmai el avea trebuinţă de educaţiune mai multă decât orişicine. Cei patru fraţi mai mari ai lui, toţi patru oameni cu destoinicii intelectuale, au căzut unul după altul jertfă unei boale urmate de-o insuficienţă în dezvoltarea organismului nervos. În virtutea aceleiaşi insuficienţe, Eminescu era şi el o fiinţă desechilibrată, om cu porniri violente şi excentrice, care le avea toate în dimensiuni mari.

Echilibrarea şi rotunjirea fiinţei lui nu s-ar fi putut face decât prin o educaţiune severă şi începută din cea mai fragedă copilărie, care ar fi dezvoltat în el încetul cu încetul destoinicia de a se stăpâni

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

însuşi pe sine. Lipsit de educaţiunea asta, el s-a desechilibrat din ce în ce mai mult în cursul dezvoltării lui accesive şi a ajuns foarte în curând în o stare sufletească în care nu mai era educabil, fiindcă nu se mai lăsa stăpânit şi îndrumat. Băiat de vreo unsprezece ani, pe când era dat la Cernăuţi în purtarea de grijă a pendantului Aron Pumnul, el a fugit de la părinţii lui şi, ani de zile de-a rândul, tocmai în timpul trecerii din copilărie spre vârsta de junie, el a trăit răsleţ, numai bunul Dumnezeu ştie cum, unde şi ce fel. Când s-a împăcat apoi iar cu părinţii, el era cu viaţa croită, fiinţă răsleaţă şi singură în felul ei.

c). Studii a făcut Mihail Eminescu multe, întinse şi temeinice, dar nu cu predilecţiune ca Alecsandri, ci cu pasiune. A studiat şi el numai ce se potrivea cu firea lui, dar el se perdea cu desăvârşire în studiile ce făcea şi se simţea totdeauna mai presus decât învăţătorii lui. Numai cei ce nu l-au cunoscut personal şi nu sunt în stare să înţeleagă operele lui au putut să presupună că durerosul fel de a vedea lucrurile din lume al lui Eminescu e o urmare a înrâuririi lui Schopenhauer, a budismului ori a oareunui poet german. Eminescu era om care vedea cu ochii lui, şi judeca cu mintea lui, şi nu primea în el decât ceea ce se potriveşte cu felul lui de a fi. El cunoştea ca nici unii din contemporanii lui din temeiu literatura universală şi alegea din întreaga comoară de gânduri a omenirii ceea ce-l încânta pe el îndeosebi.

d). Mediul în care Mihail Eminescu şi-a petrecut viaţa e cel mai variat. Excentrică ca fiinţa lui i-a fost şi viaţa. Mult a fost iubit şi stimat Alecsandri de fruntaşii contimporanilor săi, dar nu mai mult decât Mihail Eminescu, ba câteodată chiar mai puţin. Nu era cu putinţă ca om deschis la minte să nu întâmpine cu inima deschisă şi cu braţele deschise pe acel tânăr cu fruntea senină şi cu faţa mereu zâmbitoare, pe care şi-l închipuiesc atât de posomorât cei care nu pot să-l înţeleagă, şi nu i se poate face societăţii noastre mai mare nedreptate decât făcându-i-se mustrarea că nu a primit pe Mihaiu Eminescu în mijlocul ei. Pretutindeni unde oameni cu mintea mai luminată erau adunaţi la un loc, se bucurau cu toţii când Eminescu se ivea în mijlocul lor, şi la palatul regal el nu a fost primit cu mai puţină şi mai puţin sinceră afecţiune decât în cercurile literare şi în

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

cele politice ori în „taverna scundă", şi toţi se bucurau când îl ştiau bine, toţi se întristau când vedeau rău. Dar el şi-a petrecut viaţa în zbuciumări, în mizerie, adeseori în societatea celor mai decăzuţi oameni, el n-a putut să-şi creeze o poziţiune, el şi-a încheiat zilele trist, foarte trist. Altfel vedea el lucrurile din lumea aceasta: ca în ştiinţă, el a ales şi în toiul vieţii numai ceea ce îi pria lui. Citind fără pricepere unele din poesiile lui, mulţi îşi închipuiesc un om posac şi îndârjit drept autor al lor, şi fac un fel de gogoriţă din Eminescu cel de-a pururi voios şi senin, al cărui zâmbet nu se uită niciodată. Nici în bine, nici în rău, mediul n-a alterat fiinţa lui; între cei mai mărginiţi oameni, pentru care avea o particulară slăbiciune, el era tot omul de superioritate covârşitoare, şi între cei mai decăzuţi, pentru care de asemenea avea slăbiciune, el rămânea unul de o extraordinară puritate, puritate de simţăminte şi de moravuri, în cele mai mari mizerii, el rămânea tot el însuşi. Un singur om era în lumea aceasta pe care nu se simţea destoinic a-l stăpâni: el însuşi. Din conştiinţa acestei neputinţe izvorăşte durerea cea covârşitoare, pe care o reproduce prin poesiile lui. Era chiar în fiinţa lui cea adevărată un conflict fatal, care nu se putea înlătura: îi lipsea omului ceea ce Platon numeşte armonie internă. Îi este uşoară viaţa omului cumpătat, care se împacă însuşi pe sine prin faptele sale, ori celui mărginit, care nu-şi dă seama despre ceea ce face, dar grea afară din cale îi este celui ce vede clar, se judecă în fiecare clipă şi se osândeşte fără de milă. Un canon de spăsire e asemenea viaţă ori o oarbă nedreptate: aceasta e ceea ce nu spune Eminescu – nu plângându-se că trăieşte, ci plângând pe cei osândiţi a trăi. De aceea îl încântă Schopenhauer, şi de aceea priveşte el cu sfială spre Buda, care demult a zis ceea ce el simţea în fiecare zi, că suprema virtute consistă în a nu voi. – „Multe dureri sunt, - zice el, - şi puţine plăceri", pentru că orişicare pornire a voinţei pentru el era o durere, durere într-un fel, dacă-şi călca pe inimă, şi durere într-alt fel, dacă nu voia ori nu putea să-şi calce. Suntem cu toţii munciţi de aceste dureri, dacă nu ne-am deprins a ne stăpâni spre a ajunge în cele din urmă să ne facem datoriile cu mulţumire, dar în conştiinţa lui cea limpede ele luau dimensiuni mari. Ceea ce noi luăm drept pesimism nu e decât manifestarea curăţeniei lui sufleteşti. Conştiinţa lui era

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

oglinda curată în care ochiul lui ager vedea cea mai mică pată. El, care nu era în stare să jignească pe alții, omul dulce, blând şi îngăduitor în practica vieții, era neîndurat față cu sine însuşi şi de o asprime excesivă în poesiile sale, unde nu se adresa la oameni, ci biciuia păcatele omului. Iar aceasta nu pentru că aşa era mediul în care trăia, ci pentru că în a lui conştiință se oglindeau oameni cu faptele lor.

II. 1. Alecsandri a scris mult şi multe, iar aceasta nu pentru că a trăit mult şi a avut o viață ferită de griji, ci pentru că a scris uşor. Stăpân pe sine, el era stăpân şi pe condeiul său. Ceea ce, înainte de toate, ceea ce ne uimeşte la V. Alecsandri e uşurătatea şi veselia întineritoare în care el îşi reproduce stările sufleteşti, fie ele chiar dureroase. Inima lui e mereu agitată, dar el nu e stăpânit de pornirile ei, ci-şi alege după plac şi forma, şi fondul, scrie ce, cum şi când vrea. Poet liric prin firea lui, el se încântă de poesia poporală şi nu se mărgineşte a o aduna, ci o şi imitează, ceea ce e hotărâtor pentru întreaga lui lucrare. Director al primului teatru național, el scrie comedii şi drame. Luând parte la mişcările naționale, el se însufleţeşte de un cald patriotism şi cântă plin de avânt, ca să deştepte şi-n compatrioții săi iubirea de neam şi spiritul de jertfă, răsfoieşte cronicile şi reîmprospătează tradițiunile naționale, pentru ca prin ele să le dee românilor exemple şi să-i îmbărbăteze. Cântă Alecsandri şi pentru ca să-şi reproducă cele mai intime stări sufleteşti, dar fondul operelor lui e în partea lui cea covârşitoare național: el e poetul românismului, care scrie pentru ca să ridice nivelul cultural al neamului său, şi poezia lui culminează în „Sentinela română", în „Deşteptarea României" şi în „Cântecul gintei latine".

Concepțiunile lui Vasilie Alecsandri sunt clare şi de o uimitoare perfecțiune. El simte văzând cu ochii tot ceea ce ne spune, şi operele lui ar fi cele mai rotunjite dacă reproducerea ar fi şi ea deopotrivă cu concepțiunea. Deşi însă maestru în puterea cuvântului, el trece foarte adeseori cu uşurătate înainte, când i se iveşte-n cale vreo

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

greutate „tehnică, rimă”[1] comună, săracă ori nepotrivită, o abatere de la ritm ori o lipsă de eufonie nu-l opreşte pe el în loc: scapă de ea prin o licenţă poetică, prin o nepotrivită aşezare a vorbelor, prin o figură ad-hoc ori o lasă să fie, căci se pierde printre frumuseţele poesiei. Se şi perd, şi Eminescu poate să-l numească pe Alecsandri în „Epigonii” - acel Rege-al poesiei. Numai în analiza făcută până în cele mai mici amănunte ies aceste defecte de formă la iveală, şi criticul literar e nevoit să recunoască că maestru e Alecsandri până chiar şi în ascunderea insuficienţelor tehnice.

Ceea ce ne răpeşte-n scrierile lui V. Alecsandri e elocuţiunea, limba lui firească, curgătoare şi uşoară. Un cunoscător teoretic al limbii române nu e Alecsandri: el are însă ceea ce e mai mult decât studiile gramaticale, simţământul limbii româneşti, pe care l-a câştigat în desele lui atingeri cu poporul şi din poesia poporală atât de mult admirată de el. El e influenţat, ca-n concepţiune, şi în tehnică, de literatura franceză, şi nu se fereşte de neologisme, dar neologismele lui nu sunt barbarisme. Niciunul dintre contemporanii lui nu a fost atât de discret ca dânsul în ceea ce priveşte întrebuinţarea vorbelor streine şi atât de corect în ceea ce priveşte construirea frazei. Aceasta e ceea ce face limba lui atât de plăcută, naturală, uşoară şi limpede.

2. Mihail Eminescu a scris puţin şi puţine, fiindcă viaţa i-a fost zbuciumată de îndoieli şi de mâhniri care nu-l lăsau să lucreze în toată tihna, şi fiindcă pornirile lui erau puternice şi-i era greu să găsească forma „...”[2] pentru reproducerea lor. Partea cu desăvârşire mare a vieţii şi-a petrecut-o citind ori discutând, pentru ca să se dumirească el însuşi în sine; altă parte a vieţii şi-a petrecut-o muncind spre a-şi agonisi pânea de toate zilele: clipe de linişte sufletească pentru producţiune literară puţine a avut. Pentru el însă

[1] Cuvintele marcate între ghilimele aparţin editării mele, inclusiv virgula adăugată, deoarece Slavici scrisese, într-o grafie lizibilă, un singur cuvânt: „techrimă”, scriitorul contopind, din grabă probabil, cuvintele *tehnică* şi *rimă*. Înlocuirea am realizat-o contextual.

[2] Cuvânt indescifrabil. Contextul cere „adecvată”, „potrivită”.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

nu erau nici aceste clipe de liniște, ci de un alt fel de zbuciumare. De aceasta se plânge el când vorbeşte despre „porțile gândirii". În dezvoltarea lui sufletească sunt două faze, prima, în care el dospea, şi a doua, în care era ajuns la deplină formațiune. În amândouă, fondul poesiilor lui e acelaşi, durerea de a fi cum e, dar în prima fază e stăpânit el de durerea aceasta, iar în a doua este el stăpânul durerii sale. De aceea, numai după poesiile din a doua fază avem să-l judecăm. Unul e poetul care a scris „Mortua est", „Venere şi Madonă", ori „Egipetul", şi altul care a scris „Glossă", „Pe lângă plopii fără soț", „S-a stins viața falnicei Veneții" ori „Luceafărul". Amândoi îşi cântă durerea, dar primul caută cu neastâmpăr forma în care să o reproducă, iar al doilea a găsit forma. Primul e muncit de mari îndoieli şi se avântă la paradoxe, iar al doilea e dumerit şi spune mari adevăruri. „Ce am să spun, - se întreabă el în fiecare clipă, - pentru ca să înțeleagă şi alții durerea mea, şi cum am să-mi îmbrac spusa pentru ca s-o simtă şi alții?" Numai în a doua fază găseşte el răspunsul. El caută dar în toate numai ceea ce e dureros, şi razele luminoase ale vieții n-au pentru el farmec decât fiindcă-n fața lor iese cu atât mai învederat mizeria lumii la iveală. Îşi iubeşte şi el neamul şi țara, dar nu ca român, ci ca om, şi el scoate la iveală virtuțile strămbunilor numai pentru ca să biciuiască păcatele contemporanilor săi.

Cele două faze de dezvoltare se disting încă mai clar în tehnica lui Eminescu. Scârbit pe pornirile lui năvalnice, el nu vede în prima fază clar şi concepțiunile lui sunt adeseori diforme, imaginile îi sunt neclare şi ideile neguroase. Ni-e parcă o furtună se ridică din depărtare, dar norii apropiindu-se, nu mai par amenințători şi trec numai întunecând cerul. Ca orişice om stăpânit de pornirile lui, poetul nu găseşte forma potrivită spre a spune desluşit şi uşor ceea ce are de gând, şi insuficiențele tehnice ne izbesc la fiecare vers, la fiecare frază. În a doua fază, Eminescu e maestrul neîntrecut de nimeni: fiecare strofă a lui e o comoară de frumuseți în ceea ce priveşte ritmul, rima, eufonia şi construcțiunea frazelor, fiecare poesie a lui un şir de imagini clar şi luminos reproduse.

Elocuțiunea lui Eminescu, greoaie în prima fază, nu devine uşoară nici în a doua, dar e limpede, energică şi răpitoare.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

Cunoscător al graiului românesc nu numai prin deprindere şi din întinse lecţiuni, ci totodată şi în teorie, el ne surprinde la fiecare pas prin bogăţia lui de forme şi de vorbe şi prin destoinicia, cu care alege şi aşază vorbele. Pentru el, vorba e o unealtă în adevăratul înţeles, şi nimeni încă n-a vorbit româneşte în limba de bronz pe care o găsim în „Mamă", în „Melancolie" ori în satirele lui Eminescu.

III. 1. a). Înrâurirea lui V. Alecsandri a fost hotărâtoare pentru desfăşurarea vieţii naţionale române. Din inima lui iubirea de ţară şi de neam s-a revărsat în roade vii asupra întregului popor român, şi nimeni nu a contribuit mai mult decât dânsul la redeşteptarea conştiinţei noastre naţionale. Poesiile lui au trecut din gură-n gură, fie citite, fie cântate, fie recitate, au devenit în curând un avut comun şi mulţi le ştiu inconştient, fără ca să-şi poată da seama cum au ajuns să le ştie şi că ale lui sunt.

b). Mai hotărâtoare încă a fost înrâurirea lui Alecsandri pentru direcţiunea dezvoltării noastre literare. El s-a ivit tocmai în timpul cel mai critic al dezvoltării noastre literare şi a zădărnicit prin lucrarea lui silinţele pedanţilor, care începuseră a ne falsifica firea prin siluirea formei, în care ne-o dăm pe faţă. Plin de simţăminte adevărate, el nu putea să primească forma falsă, ci a mers înainte pe calea cea firească, şi după el s-au luat toţi cei care aveau şi ei simţăminte adevărate.

2. a). Înrâurirea lui Mihai Eminescu nu s-a întins asupra întregei societăţi române, dar a fost zguduitoare asupra celei mai luminate părţi din ea. Puţini vor fi simţit ca el durerea ce-l zbuciumase în trecerea lui prin lume, puţini vor fi înţeles şi încă mai puţini vor fi primit ideile lui, dar toţi s-au înălţat cu gândul acolo unde numai el putea să-i ridice, şi mulţi au rămas cuprinşi de simţământul că viaţa e un lucru foarte serios, pe care din clipa naşterii şi până la moarte avem să-l păzim cu multă grijă. Şi tot din gură în gură, din om în om, din suflet în suflet are să treacă şi simţământul acesta: înrâurirea etică a lui Eminescu îşi face drumul,

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

căci „multe sunt durerile şi puține sunt plăcerile”, şi în atât de desele clipe de durere fiecare dintre noi îşi aduce aminte de nenorocitul muritor, care cu atâta iubire ne-a spus că n-avem să ne jucăm cu viața, că înşine suferim dacă nu ne-o păzim, şi că sfânt are să ne fie tot ceea ce e bine omenesc.

b). În ceea ce priveşte forma, înrâurirea lui Eminescu e clasică: scrierile lui sunt şi mult timp au să şi rămâie modele în ceea ce priveşte limba şi tehnica. Apucând calea firească în care l-a găsit pe Alecsandri şi studiind operele celor mai mari scrietori ai omenirii, Mihaiu Eminescu a ajuns să dea producțiunii noastre poetice şi limbii noastre literare o formă, care mult timp are să rămâie neschimbată şi încetul cu încetul va deveni comună.

C. Comparațiune
(Să fie executată de elevi pe baza celor de sub. A şi B. şi după poziținea ce urmează)

a) Fondul: Prin ce se deosebeşte fondul poesiilor lui Alecsandri de al poesiilor lui Eminescu? Ce e comun la amândoi? Care din amândoi are simțăminte mai superioare? Care produce efecte mai puternice? Prin ce se distinge unul şi prin ce altul?

b) Tehnica: Concepțiunile lui Alecsandri ce au în comun cu ale lui Eminescu şi prin ce se deosebesc de aceste? Rima, ritm, eufonie şi frază prin ce se deosebesc?

c) Elocuțiunea: Alegerea şi întrebuințarea vorbelor? Construirea frazelor?

d) Înrâurirea: În ceea ce priveşte fondul? În ceea ce priveşte forma?

2.3. Analiza textului

Observații asupra aspectului general şi a organizării textuale

O simplă privire asupra primei pagini existente este de ajuns pentru a remarca o caligrafie ce aminteşte de cea a funcționarilor din trecut, al căror scris mărunt şi ordonat l-am întâlnit în diferite documente observate în timpul cercetării. Ca „scrietor” pe lângă

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

notarul din Comlăuş, Slavici a fost obligat să redacteze numeroase documente, care impuneau multă grijă pentru aspect şi exprimare. De remarcat este şi aşezarea în pagină a textului, alinierea estetică, scriitorul recurgând la despărţirea în silabe pentru a obţine rânduri aproximativ egale, deşi lăţimea foii este mai mare. Se observă şi rigoarea în structurarea materialului: textul are trei părţi, partea A, din care s-au păstrat secvenţele III şi IV, referitoare la stil, partea B, cu titlul *Fiecare îndeosebi*, alcătuită din trei secvenţe, notate cu I, II, III, şi partea C, numită *Comparaţiune*, în care se formulează o sarcină de lucru destinată elevilor.

După cum scrisul este amprenta personalităţii, descoperim acum un Slavici meticulos, ordonat, cu preocupări de sistematizare a informaţiei, care demonstrează indiscutabil logica raţionamentului.

Fixarea în timp

Deoarece foile nu sunt datate, am încercat să stabilesc perioada în care a fost redactat textul, orientându-mă după ultima pagină, din care rezultă că Slavici a realizat un studiu cu privire la opera poetică a lui Alecsandri şi a lui Eminescu, destinat elevilor. Acesta se încheie cu o sarcină de lucru, elevii având de realizat o paralelă după repere date. Este evident că textul a fost scris în perioada când Slavici a fost profesor de limba şi literatura română, dar, deoarece activitatea sa didactică s-a desfăşurat de-a lungul mai multor ani şi în mai multe instituţii şcolare, datarea nu poate fi făcută. Totuşi, studiile asupra biografiei lui Slavici menţionează că, în 1910, la Şcoala Evanghelică Germană din Bucureşti şi la Şcoala Superioară de fete a întocmit sumare legate de materia predată, care dovedesc respectarea programei de învăţământ[3]. Textul de faţă se poate încadra şi în această categorie de scrieri, aşadar, bazându-mă pe datele menţionate, înclin să cred că manuscrisul ar putea să dateze din 1910.

Elemente de conţinut

Cu privire la conţinutul primei pagini – cea care lipseşte –, am fost pusă în situaţia să formulez presupuneri. Am ţinut seama de claritatea organizării materialului, precum şi de enunţul cu care se

[3]Teofil Bugnariu, I. Domşa, D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici, biobibliografie*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1973, p. LIII-LIV;

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

încheie secvența a II-a: „Stilul e omul el însuşi”. Este o maximă a naturalistului francez Georges-Louis Leclerc, baron de Buffon, a cărei preluare şi chiar receptare critică arată cultura lui Slavici şi preocuparea sa pentru problemele de estetică. Cunoscând firea metodică a scriitorului, care-l îndeamnă să plece de la general către particular, înclin să cred că în fragmentul care lipseşte el a făcut referire la elemente teoretice de stil şi a prezentat funcția poetică a limbajului. Când afirm aceasta, mă bazez pe ultimele cuvinte ale secțiunii: „pe care le produce în mintea noastră”.

Pornind de la realitatea că textul e realizat în scop didactic, o primă citire a secvenței notate cu III mi-a dat impresia că fragmentul cuprinde o posibilă dezbatere care se va organiza cu elevii, având ca punct de plecare afirmația lui Buffon: „Stilul e omul însuşi”. Slavici începe cu afirmația: „Toate acestea ne fac să punem la îndoială adevărul emis de Buffon”. Astfel, el pune sub semnul întrebării afirmația lui Buffon „Stilul e omul însuşi”, oferind răspunsul negativ, precum şi raționamentul logic la care a apelat, pe o posibilă direcție de interpretare. Scriitorul oferă şi a doua posibilitate de explicare, din care rezultă adevărul spuselor lui Buffon: „În acest înțeles e adevărat că, văzând stilul, cunoaştem omul, că stil şi om e acelaşi lucru”. De reținut este şi reformularea observației lui Buffon în contextul poeziei: „Poezia este inima poetului”.

Am crezut de cuviință să insist asupra acestei secvențe, în spatele căreia l-am descoperit pe Slavici în ipostaza de dascăl care, prin logică didactică, se dovedeşte preocupat de urmărirea unui demers analitic în definirea noțiunii de stil. Am constatat minuțiozitatea analizei, care demonstrează preocuparea dascălului pentru a facilita accesul elevilor la o noțiune atât de abstractă cum este stilul; pe de altă parte, rafinamentul discuției în sine din acest manuscris se constituie într-un document prețios care ne „vorbeşte” astăzi despre nivelul superior al cunoştințelor care se transmiteau elevilor pe vremea aceea. Nu mai puțin demnă de remarcat este sincronizarea spirituală a scriitorului cu ideile europene care circulau în epocă şi, mai ales, capacitatea lui intelectuală de a le trece prin filtrul propriu, neezitând să polemizeze cu ele, fără prejudecăți sau complexe de inferioritate.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

Ultima secvență din partea A prezintă scopul studiului, efectuarea unei paralele între opera poetică a lui Alecsandri şi a lui Eminescu. Strâns legat de raționamentul anterior, Slavici arată că în primul rând trebuie identificat felul de a fi al fiecăruia dintre cei doi. El face referire, pe de o parte, la trăsături înnăscute şi, implicit, la ereditate, pe care o numeşte „elementul nestrămutat, ceea ce este el (omul – n. n.) în virtutea naşterii", iar pe de altă parte la mediu şi la educație, elementul „variabil", în limbajul lui Slavici. Părerea sa este că, în poezie, fiecare scriitor reflectă doar ceea ce este prin naştere, independent de mediul în care s-a format şi de educația primită. Peste câteva decenii, George Călinescu va susține primatul eredității în artă: „Dacă s-ar găsi norma capodoperei, atunci s-ar întâmpla un lucru înspăimântător, vrednic de laboratoarele vechilor alchimişti. S-ar produce o dezvoltare de apocalips, fiindcă arta însăşi ar dispărea. Când am şti cum se face o poezie genială, toți am deveni mari poeți şi arta s-ar preface în industrie[4]". În lumina celor susținute de Slavici şi a confirmării lui Călinescu peste timp, subscriu ideii că valoarea scriitorului provine tocmai din zestrea ereditară, aşadar, pentru poezie, omul se naşte, şi tocmai aceasta îi asigură unicitatea. Slavici caută să fie convingător şi reuşeşte, – timpul o confirmă –, deşi în epocă influența mediului nu era de neglijat. Fără îndoială că şi educația are rolul ei în direcționarea omului spre împlinirea trebuințelor spirituale, de ordin cultural, aşadar şi creația poetică se supune acestei realități, însă hotărâtoare rămâne, până la urmă, ereditatea. Dincolo de aceste comentarii, secvența explică rostul studierii fiecăruia dintre cei doi scriitori, ceea ce se realizează în partea B, *Fiecare îndeosebi*, cu sensul de „fiecare poet ca personalitate distinctă".

Partea B este structurată în trei secvențe, care se referă la: I – Viața lui Alecsandri şi a lui Eminescu; II – Opera poetică a celor doi; III – Influența poeților Eminescu şi Alecsandri asupra literaturii române.

[4] G. Călinescu, *Principii de estetică*, Craiova, Editura „Scrisul românesc", 1974, p. 11;

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

Cu privire la viața celor doi poeți, Slavici urmăreşte algoritmic şi amănunțit: a). familia; b). educația; c) studiile; d) mediul social, demonstrând în continuare aceeaşi rigurozitate în analiză, precum şi o cunoaştere nemijlocită a lui Alecsandri şi a lui Eminescu. Legat de opera celor doi poeți, el prezintă pentru fiecare câteva caracteristici de stil, tematica operei – la care se referă folosind termenul *fond* –, şi prozodie – pe care o numeşte *formă*. Partea a treia punctează în câte două fraze relativ scurte rolul fiecărui poet mai întâi la nivelul societății, apoi în literatură. Am selectat din studiul lui Slavici informațiile cu privire la Alecsandri şi la Eminescu, realizând un portret al fiecăruia. Deoarece în această etapă a studiului fac o analiză de conținut, mă opresc doar asupra acelor aspecte mai puțin cunoscute sau dezbătute până în prezent, dar cu atât mai valoroase, cu cât sunt venite din partea omului care i-a cunoscut în mod direct pe cei doi poeți.

- **ALECSANDRI, OMUL. Vorbind** despre **familia** lui Alecsandri, Slavici accentuează două aspecte: rolul ei important, pe linie ereditară, în transmiterea caracterului vesel, şi influența stării materiale bune, care l-a schimbat într-un om „oarecum uşuratec”; (francezii îi spuneau *Basile, le facile*). Legat de **educația** poetului, Slavici afirmă că aceasta începe în familie, unde învață autocontrolul, care îl conduce întreaga viață. **Studiile** lui Alecsandri s-au îndreptat, potrivit spuselor lui Slavici, către ştiințele naturii, deoarece iubea natura, ceea ce a determinat şi scrierea poeziilor pe această temă. **Mediul social** în care a trăit Alecsandri a fost select, de aceea el a fost iubit şi respectat, formându-se în mod firesc ca personalitate echilibrată. Călătoriile, în special cele prin Moldova, i-au asigurat sursa de inspirație şi originalitatea creației. A fost o personalitate culturală şi politică şi a fost om de încredere al tronului. Manuscrisul lui Slavici este, aşadar, un document care aduce informații despre Alecsandri, din perspectiva omului care l-a cunoscut îndeaproape şi l-a ascultat recitând la întâlnirile Junimii.
- **ALECSANDRI, POETUL.** Pentru a-l prezenta pe **poetul Alecsandri,** Slavici face referire la personalitatea sa puternică, voința, stăpânirea de sine, cărora li se datorează opera vastă.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

Trăsătura de bază a liricii lui Alecsandri este, în opinia lui, uşurinţa cu care exprimă stările sufleteşti de orice fel. Deşi, în general, poetul este cunoscut ca „părintele pastelului în literatură", Slavici accentuează că partea cea mai importantă a liricii sale este cea patriotică. O explicaţie surprinzătoare dă el metaforei „acel Rege-al poeziei", pe care Eminescu i-o atribuie în *Epigonii*: Alecsandri este maestru al cuvântului, dar şi al mascării deficienţelor prozodice, pe care le depăşeşte prin licenţe poetice, prin modificări de topică sau chiar prin menţinerea lor, considerând că frumuseţea versurilor le va face de neobservat. Această parte a manuscrisului este un document şi prin faptul că defineşte stilul lui Alecsandri, care pune accent pe imaginea artistică şi nu pe rigoarea prozodică. Slavici elogiază la Alecsandri simţul limbii, care provine, mai mult decât din studii, din contactul cu poporul şi din poezia populară, precum şi folosirea neologismelor cu discreţie, alături de corectitudinea construirii frazelor. Putem ajunge la concluzia că Slavici apreciază limba corectă şi neologismul folosit cu măsură, acestea fiind, de altfel, preocupări ale junimiştilor, inclusiv ca teme în cadrul dezbaterilor de la Junimea.

- **„ÎNRÂURIREA".** Importanţa lui Alecsandri este prezentată pe două direcţii: la nivel naţional, Slavici arată că patriotismul său a pătruns treptat în conştiinţa naţională, primind astfel noi dimensiuni. În literatură, a contribuit la traversarea momentelor critice ale perioadei de început, în care talentele nu se manifestaseră încă, iar forma caută adesea să se manifeste în absenţa fondului. În viziunea lui Slavici, Alecsandri a fost modelul pe care l-au urmat toţi cei care simţeau asemenea cu el.
- **EMINESCU, OMUL.** Citind rândurile dedicate poetului, am constatat bogăţia de informaţii şi de idei, care decurg una din cealaltă, încercând să compună complexa lui personalitate. Textul lui Slavici oferă informaţii asupra aspectului fizic al lui Eminescu, asupra afecţiunii psihice, asupra portretului moral şi asupra mediului social. De asemenea, m-am oprit asupra ideilor care subliniază atitudinea lui Eminescu faţă de sine şi faţă de lume, precum şi asupra afinităţilor sale filosofice.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

Urmărind atent manuscrisul, constatăm că Slavici a fost preocupat de personalitatea lui Eminescu, pe care l-a observat şi l-a cunoscut îndeaproape. Atitudinea sa este în totalitate apreciativă, de la prezentarea portretului fizic, care dovedeşte deschiderea faţă de lume, la respectul şi dragostea de care se bucura în societate, apoi la puritatea morală păstrată în orice împrejurări. Slavici apreciază exigenţa personală a lui Eminescu, precum şi blândeţea faţă de alţii. El arată că poetul are meritul de a nu se fi lăsat influenţat de mediul în care a trăit, nici în bine, nici în rău. Cu privire la dezechilibrul mental, Slavici îl afirmă explicit şi îi acordă îngăduinţă, deoarece are cauze ereditare. Rostul prezentării atâtor aspecte pozitive se descoperă în finalul prezentării lui Eminescu-omul, în care Slavici face referire la afinităţile filosofice ale poetului. El contrazice în mod clar ceea ce se ştie, respectiv că pesimismul eminescian este urmarea influenţei lui Schopenhauer, accentuând că poetul a înclinat spre filosofia schopenhaueriană şi spre cea budistă deoarece se potriveau felului său de a fi.

- **EMINESCU, POETUL.** Inedită prezentare face Slavici şi pentru **Eminescu – poetul**, a cărui creaţie cunoaşte, în viziunea sa, două etape în dezvoltare, corespunzătoare celor două trepte ale dezvoltării spirituale, pe fondul lipsei de linişte sufletească, etape reprezentate schematic în figura 1.

Patriotismul lui Eminescu este explicat de Slavici prin iubirea de neam şi ţară ca om, nu ca român. Pentru Eminescu, virtuţile strămoşilor sunt doar pretexte pentru a condamna defectele contemporanilor. El arată că poetul nu trebuie analizat decât după poeziile scrise în a doua etapă, când, stăpân al propriei dureri, el a găsit forma de exprimare a acesteia. Motivează că, în prima etapă, „insuficienţele tehnice” sunt numeroase, şi că Eminescu nu le-a înlăturat, fiind stăpânit de „pornirile lui”, care îi împiedicau claritatea creării imaginilor artistice.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

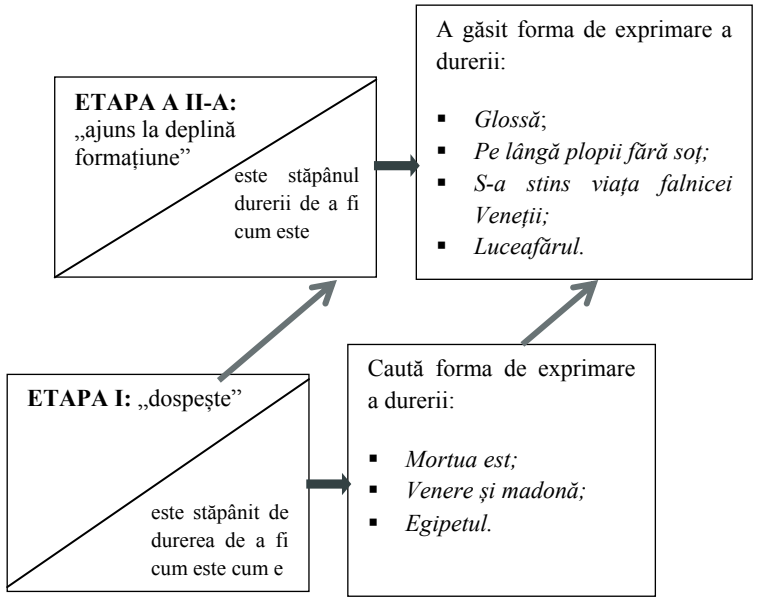

Figura 1

- **„ÎNRÂURIREA”.** Influența lui Eminescu s-a manifestat, în viziunea lui Slavici, în mod puternic asupra „celei mai luminate părți din ea” (din societate – n. n.), adică asupra intelectualității, a cărturarilor. Este o influență la nivel filosofic şi etic, Eminescu reuşind să-i îndemne pe cei capabili a medita asupra existenței şi a o prețui. În literatură, a fost un model de limbă şi stil, urmaş al lui Alecsandri, dar şi beneficiar al operelor „celor mai mari scrietori ai omenirii”. Cu alte cuvinte, Slavici accentuează, pe de o parte, talentul eminescian înnăscut, iar pe de altă parte, deschiderea spre sine, dar şi spre lume.

Partea C, numită *Comparațiune*, cuprinde o temă de lucru destinată elevilor, care trebuie să utilizeze materialul oferit de Slavici pentru efectuarea unei paralele între opera lui Alecsandri şi cea a lui Eminescu. Sunt de remarcat cele patru puncte de respectat – fondul, tehnica, elocuțiunea, înrâurirea –, însoțite de obligatoriile, în didactică, întrebări de sprijin. Şi cu acest prilej se observă rigoarea,

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

claritatea ideilor, algoritmul impuse elevilor, pe care îndrăznesc să le pun pe seama ordinii şi rigorii austriece sub semnul cărora a crescut şi s-a format personalitatea scriitorului.

Scriere, vocabular, topică, stilistică

Având curiozitatea celui care are în faţă un text scris de mâna unui mare scriitor, am citit prima pagină şi, spre surprinderea mea, a fost destul de simplu, neoprindu-mă decât ca să observ ortografia, punctuaţia şi forma literelor. M-am familiarizat astfel cu apostroful, cu scrierea veche a diftongilor şi a unor vocale, în care *é* îl notează pe *ea* contemporan, *ó* este ortografierea lui *oa* de azi, *è* este simbolul pentru *ă*, iar *ê* marchează pronunţarea lui *â* actual, în timp ce consoana *z* este reprezentată prin *ḍ*, în cuvintele de origine latină, întrucât *z* provine din *d* + *i*: *dico* (zic), *dies* (zi). Alte observaţii care se desprind se referă la acelaşi fonem şi grafemele diferite pe care le foloseşte Slavici: pentru vocala *ă*, uneori recurge la *è*, iar în alte situaţii apelează la *ă*: *stăruitóre*, *simţèmênt, nestrămutat*, *însè*. Fenomen asemănător se observă în cazul vocalei *â*, care este reprezentată prin *ê*, *i*, *â*: *simţèmênt, isvorită*, *câştiga,* cu scopul de a urma etimonul latin (*ventus, rivus, cantare* etc.). Diftongul *oa* este reprezentat în general prin *ó*, dar interesant este că, atunci când Slavici scrie din greşeală *a* în loc de *ó*, corectează prin antepunerea lui *o*, rezultând scrierea actuală *oa*. Impresia de întoarcere din trecut este dată şi de arhaismele fonetice *cestiune*, *poesie*, *technica*, *isvorită*, *posiţiunea*, precum şi de cele morfologice şi sintactice: *regulele poeticei*. Unele substantive comune – *poet*, *român* – sunt scrise cu majuscule.

Referitor la utilizarea în text a numeroase cuvinte care conţin diftongi, putem lega acest fenomen de mărturisirea lui Slavici din *Amintiri* despre îndelungile discuţii pe care le avea cu Eminescu asupra limbii. El arată că poetul era preocupat de muzicalitatea limbii române, la care contribuiau diftongii. Eminescu susţinea folosirea unui vocabular din care să fie eliminate neologismele, caracterizat astfel de muzicalitate, fiindcă din neologisme lipsesc diftongii, aceştia aflându-se doar în fondul moştenit. Citind *Amintirile* şi corelând informaţiile cu modul în care Slavici a valorificat materialul lingvistic, constatăm că şi textul în manuscris este o dovadă a ecoului

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

pe care aceste discuții l-au avut în conştiința sa lingvistică. Astfel, el apelează în mai mare măsură la fondul principal lexical şi la arhaismele fonetice, în detrimentul neologismului.

Parcurgând întregul studiu, am selectat şi alte pasaje care definesc stilul lui Slavici: formele arhaice – la nivel fonetic, semantic, lexical şi gramatical, neologismele, elemente de topică, exprimări pleonastice sau cu erori de eufonie, pasaje cu valoare stilistică, pe care le-am cuprins în figura 2. Am recurs la această formă sintetică deoarece, aşa cum mi s-a întâmplat şi mie, prima citire a studiului lui Slavici are un impact puternic asupra cititorului, care se simte încântat de ineditul textului, bulversat de bogăția ideilor şi prea puțin surprins de varietatea lexicală pentru a fi atent la detalii. Am dorit ca, prin acest instrument, să realizez un inventar util al lexicului slavician, regăsit într-un text cu scop didactic.

Motivul pentru care am stăruit atât de mult asupra unei singure pagini este tocmai privilegiul pe care l-am avut, de a ține în mână hârtia pe care a scris Slavici, de a o atinge şi de a simți urmele de ceară, care se pot observa sub forma petelor din partea superioară a paginii. Am convingerea că, după aproximativ 140 de ani, litera, cuvântul, enunțul, dar şi textul în ansamblu oferă cititorului de azi o nesperată călătorie în trecutul scriitorului.

Categorii de cuvinte	Exemple din text	
arhaisme fonetice	*technica*, *poziţiune*, *educaţiune*, *instrucţiune*, *împregiurare*, *adimenit*, *a perdut*, *predilecţiune*, *se perdea*, *temeiu*, *contimporani*, *poziţiune*, *orişicare*, *uşurătate*, *imitează*, *tradiţiune*, *să dee*, *concepţiune*, *pânea*, *producţiune*, *construcţiune*, *lecţiuni*, *scrietorii*	
arhaisme semantice	*nu regulamentează stilul* *simțământ* *nestrămutat* *înrâurirea* *neatârnat/atârnat de* *destoinicii intelectuale* *insuficiențe tehnice* *atingeri cu poporul*	„nu reglementează” „sentiment”, „ereditar” „efectul”, „contribuția” „independent/dependent de” „capacități” „imperfecțiuni prozodice” „contacte”

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

	cântă durerea *la deplină formațiune*	„exprimă” „perfecționare”
arhaisme lexicale	*priincioase* *pendant* *învederat*	„prielnice” „pereche” „evident”
arhaisme gramaticale	*țărei*, *boale*, *oareunui*, *paradoxe*	
neologisme	*excentrice*, *accesive*, *pasiune*, *superioritate*, *fatal*, *se disting*, *elocuțiunea*	
elemente de topică	*în adevăr este, în o mai intimă atingere cu poporul, voind dar*	
exprimări pleonastice, deficiențe de eufonie	*stilul e omul el însuşi*, *excentrică ca ființa lui*,	
sintagme cu valoare stilistică	*ceea ce ne* ***răpește*** *în scrierile lui Alecsandri,* ***razele luminoase*** *ale vieții* ***n-au pentru el farmec****, concepțiunile lui sunt adeseori* ***diforme****, (...), ideile* ***neguroase****,* ***să biciuiască*** *păcatele contemporanilor săi, şir de imagini* ***clar şi luminos reproduse****, iubirea de țară şi de neam s-a revărsat în* ***roade vii*** *asupra întregului popor*	

Figura 2 : Lexicul lui Slavici, pe baza manuscrisului

Pornind tocmai de la aprecierea lui Buffon asupra stilului, pe care Slavici o susține în partea introductivă a studiului, pot aprecia că şi stilul său oferă, dincolo de text, câteva detalii în legătură cu modul în care scriitorul se foloseşte de resursele limbii române. Se observă în figura 2 toate categoriile de arhaisme, prin care realizează pentru cititorul actual culoarea de epocă. În vremea respectivă însă, acestea erau elemente cuprinse în vocabularul fundamental, aşa încât nu pot fi interpretate ca fapte de stil.[5] Stephen Ulmann insistă asupra dificultăților legate de reconstituirea valorilor stilistice în studierea literaturii trecutului, prin „erorile de adaos”, având în vedere greşeala

[5] Vezi Stephen Ulmann, *Précis de sémantique française,* citat de Ştefan Munteanu în *Stil şi expresivitate poetică,* Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1972, p. 237-269.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

de a proiecta în text reacțiile noastre moderne şi de a descoperi în cuprinsul acestuia efecte stilistice care nu existau încă în perioadele respective. Sunt integrate, în mod firesc, neologismele, mai puține decât formele arhaice. Cred că acest fenomen poate fi explicat prin faptul că textul este destinat elevilor şi se încheie cu o temă de muncă individuală, aşadar înțelegerea e esențială. Nu exclud totuşi ideea că Slavici a ținut seama de atitudinea restrictivă a lui Maiorescu în legătură cu neologismele, aşadar le-a utilizat cu rezervă. Se simte şi influența lui Eminescu, implicat în lupta pentru puritatea limbii. El spune că „limba e cu atât mai curată, cu cât mai puține sunt în ea neologismele" (S, p. 35).

În mod excepțional, mi-au atras atenția sintagmele cu valoare expresivă pe care Slavici le-a inserat în studiul său. La prima citire, acestea pot părea că nu se află la locul potrivit într-un text cu caracter mai degrabă ştiințific. Insist însă asupra lor, prin selectarea a două exemple, deoarece cred că scriitorul nu le-a utilizat întâmplător.

Verbul *a răpi*, utilizat de Slavici în legătură cu creația lui Alecsandri, demonstrează în mod cert admirația sa în fața operei poetului, despre care sugerează că are un efect seducător asupra cititorului. În contextul expus, nu cred că ne-am putea imagina în locul acestui cuvânt una dintre formele *a fermeca*, *a încânta*, *a vrăji*, *a captiva*, fiindcă *a răpi*, având şi conotațiile „a fura" – de exemplu, în *pasăre răpitoare –,* „a smulge", reuşeşte să transmită nu doar efectul funcției emotive şi poetice a limbajului asupra cititorului, ci şi o incontestabilă transpunere a acestuia în universul liric. Este vorba, cred, de un efect în profunzime, pe care îl percep în felul următor: când *marea farmecă* pe cineva, poate însemna că îl încântă cu frumusețea sa, dar când *marea răpeşte*, îl şi atrage între valurile sale. Astfel, Slavici reuşeşte cu finețe să exprime ideea că Alecsandri conferă operei capacitatea de transpunere totală a receptorului său în universul creat, acesta renunțând pentru o clipă, mai mult sau mai puțin conştient, la realitatea obiectivă. Conotația câştigă astfel în fața denotației, ceea ce este poezie.

Cuvântul *a biciui* definește, în viziunea lui Slavici, atitudinea lui Eminescu față de „păcatele contemporanilor săi". Derivat verbal de la substantivul *bici*, el primeşte valori expresive nebănuite la prima

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

citire a textului, dacă se ține seama de sensul cuvântului de bază, pătruns în limbă încă din 1563: „obiect cu care se lovesc animalele pentru a le îndemna să meargă”[6]. Prin mijloace stilistice, Slavici susține ideea intransigenței lui Eminescu față de sine, în plan moral, pe care o transferă şi contemporanilor. Mai mult, sugerează şi condiția inferioară a omului care, pradă păcatelor, ajunge la degradare morală. Totodată, se desprinde şi rolul important al lui Eminescu în planul moralei sociale, pe care se preocupă să o corecteze.

2.4. Confirmări

2.4.1. În memorialistica lui Slavici. Odată cu analiza manuscrisului, am reluat şi studiul scrierilor memorialistice ale lui Slavici, pentru a verifica dacă şi în ce măsură perspectiva sa asupra lui Eminescu şi asupra lui Alecsandri se regăseşte aici.

Figura lui Eminescu se află în centrul multora dintre capitole, iar Alecsandri este evocat în *Serbarea de la Putna*, din *Amintiri*. Slavici cuprinde figurile celor doi poeți în paralel, în *Alecsandri şi Eminescu*. Întrucât *Amintirile* sunt accesibile publicului larg şi sunt de mult cunoscute, am urmărit doar ideile comune, evidențiind totodată conținutul inedit al manuscrisului.

Scrierea *Alecsandri şi Eminescu* nu este o paralelă în sensul strict al cuvântului. În prima parte, Slavici îl prezintă pe Alecsandri, pe care l-a cunoscut când poetul avea şaizeci de ani. El evocă aspectul fizic al acestuia, atitudinea, relațiile sociale şi politice, participarea lui la seratele Junimii, prețuirea pentru Eminescu şi a tuturor junimiştilor pentru el, împrejurările în care a scris imnul închinat lui Ştefan cel Mare, pentru serbarea de la Putna. O idee comună manuscrisului şi scrierii memorialistice este **cumpătarea lui Alecsandri** în tot ce înseamnă viața de zi cu zi. O altă parte dezvoltă probleme legate de **forma poeziei**, peste care Slavici trece într-o singură frază în manuscris, referindu-se la **nepotriviri**, care sunt însă

[6] Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționar etimologic al limbii române*, volumul I, A-B, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2012, s.v.;

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

mascate de frumusețea conținutului. În *Amintiri*, el aprofundează problema imperfecțiunilor prozodice, recurgând la exemple ce demonstrează „neajunsurile formei" (S, p. 80).

În *Amintiri*, Slavici îl evocă pe Eminescu prin raportare la propria existență, în mai multe momente ale vieții, inserând referiri la existența familiei, a satului natal, amintind de drumurile sale prin lume, şi revenind mereu la mentorul şi în acelaşi timp prietenul său. Din această perspectivă, selectarea amintirilor despre Eminescu a presupus analiză atentă şi îndelungată, textul scriitorului neabătându-se de la stilul memorialistic, supus libertății pe care o conferă rememorarea. Întrucât Slavici are numeroase amintiri în legătură cu Eminescu, m-am limitat doar la a identifica idei comune manuscrisului său şi *Amintirilor*, precum şi deosebiri.

Duritatea cu care Eminescu îi judecă pe oameni, idee identificată în manuscrisul analizat, este evocată în *Eminescu – omul*. Slavici a luat contact cu atitudinea eminesciană față de lume, în rarele momente în care poetul îi citea din manuscrise. El mărturiseşte: „Îmi plăcea spusa lui, dar țineam la el şi mă atingea dureros asprimea cu care îi judeca pe oameni, încât aş fi voit ca altul să spună ceea ce spunea el" (S, p. 11). În studiul supus analizei, Eminescu „biciuia păcatele omului", iar în amintiri, Slavici arată că această atitudine a avut ecouri dureroase în sufletul său. Din spusele lui rezultă că poetul nu condamna un om anume, ci păcatele omeneşti. Pentru oameni avea, dimpotrivă, nesfârşită înțelegere, pe care Slavici o subliniază cu multă admirație: „În întreaga lui scrisă nu este o singură notă de ură, şi noi, care-l ştim în toate amănuntele vieții lui, am rămas adeseori uimiți de firea lui îngăduitoare față cu cei ce se făceau vrednici a fi urâți" (S, p. 28).

O altă idee despre felul de a fi al lui Eminescu este cea a **superiorității poetului în lumea în care a trăit**, **unde mediul, adeseori unul decăzut, nu l-a transformat în niciun fel.** Ideea se regăseşte în *Amintiri*, unde Slavici precizează: „El n-avea slăbiciuni pentru nimic. Toate porneau la dânsul din convingere, şi ceea ce noi ceilalți facem din iubire, el făcea din hotărâre nestrămutată" (S, p. 16). Scriitorul apreciază astfel capacitatea lui Eminescu de a se ridica deasupra lumii obişnuite, care este condusă de sentimente.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

În studiul analizat, **pesimismul poeziei lui Eminescu** este explicat prin „durerea de a fi cum este”, aşadar prin durerea de a nu putea stăpâni pornirile propriei fiinţe, nu prin influenţa lui Schopenhauer. În studiu, dar şi în *Amintiri*, Slavici afirmă că Eminescu „ştia multă carte şi judeca cu capul lui” (S, p. 12). Aşadar, apropierea de doctrina lui Schopenhauer porneşte de la faptul că poetul se regăseşte în aceasta. În *Amintiri*, Slavici adaugă: „nu admitea vederile marelui filosof german decât în ceea ce priveşte principiile generale” (S, p. 19). Prin aceasta, memorialistul întăreşte capacitatea lui Eminescu de a analiza lumea şi pe sine.

Slavici semnalează în studiul său în manuscris că **Eminescu a fost „o fiinţă desechilibrată, om cu porniri violente şi excentrice**, care le avea toate în dimensiuni mari”. În *Amintiri*, el afirmă: „Pornirile lui erau atât de vii, încât îi covârşeau puterea stăpânirii de sine” (S, p. 21). Tot aici, el atrage atenţia în legătură cu „primul semn al bolii de nervi care-l cuprinsese” (S, p. 26), în timpul când locuiau sub acelaşi acoperiş. Semnele de boală mentală sunt explicate în manuscris prin elementul ereditar, iar în *Amintiri*, Slavici intervine cu exemple de situaţii cotidiene, la care a asistat, şi care confirmă existenţa acestei boli.

Am formulat observaţii asupra elementelor de fonetică şi vocabular din studiul lui Slavici pentru a arăta că prietenia între el şi Eminescu a fost, înainte de toate, **o prietenie bazată pe preocupări culturale şi lingvistice comune**. Studiul *Eminescu şi Alecsandri*, analizat de mine ca manuscris, este realizat într-un limbaj care demonstrează esenţa acestor preocupări.

2.4.2. În amintirile junimiştilor. Despre Alecsandri, Iacob Negruzzi afirmă: „acestui bărbat românii îi datoresc o mare recunoştinţă şi prin el se înalţă întregul nostru neam”.[7] Legat de modul în care explică Slavici aprecierea de „rege-al poesiei” pentru Alecsandri, făcută de Eminescu, am identificat o explicaţie diferită, dată de George Panu: „Eu, care nu-l gustam întreg pe Alecsandri, după ce a citit, cum ştia el să citească (la Junimea – n. n.), *Dumbrava*

[7]Iacob Negruzzi, *Amintiri din Junimea*, Bucureşti, Editura „Humanitas”, 2011, p. 108;

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

roşie, am rămas sub un sentiment de admirație, pe care numai timpul şi alte incidente l-au şters”[8]. Se identifică în aprecierile lui Negruzzi şi Panu acea „înrâurire” de care pomenea Slavici în studiul său, aşadar influența asupra poporului şi asupra literaturii române. Pe de o parte, se confirmă calitatea de poet-patriot a lui Alecsandri, iar pe de altă parte, suveranitatea sa în lirică: „Ca oricare suveran – căci şi poeții poartă coroană – Alecsandri se retrase înainte de sfârşitul şedinței”[9]. După cele afirmate de George Panu, se pare că Alecsandri ştia să se ridice deasupra operei sale prin valoarea citirii proprii. Posibil să fie şi aceasta una dintre modalitățile de a trece peste imperfecțiuni, de care amintea Slavici.

Despre Eminescu, am identificat o perspectivă asemănătoare cu cea a lui Slavici în amintirile lui George Panu, care, evocând momentele ulterioare citirii nuvelei *Sărmanul Dionis* la Junimea, arată: „Eminescu era şi el în momentele lui bune vorbăreț şi glumeț, deşi întotdeauna cu o umbră de melancolie, însă nu admitea glumă asupra credințelor şi convingerilor sale. (…) Eminescu trata cu mare asprime pe mulți din Junimea, iar cuvântul de *proşti şi ignoranți* era la fiecare pas pe buzele sale. Toată lumea însă îl menaja. Nu ştiu, dar parcă era o presimțire în noi toți, că o mare nenorocire era să i se întâmple”[10]. Se regăseşte astfel confirmarea firii vesele a lui Eminescu, dar şi a intransigenței sale legate de convingerile personale, despre care amintea şi Slavici în studiul supus analizei. De asemenea, şi George Panu observă ceea ce Slavici numea „pornirile” nestăpânite ale lui Eminescu.

Am dorit să menționez perspectiva lui Iacob Negruzzi şi a lui George Panu asupra celor doi poeți, Eminescu şi Alecsandri, deoarece cred că nicio confirmare nu este mai valoroasă decât a contemporanilor. Faptul că alți doi junimişti şi Slavici au amintiri comune despre Eminescu şi Alecsandri demonstrează chiar valoarea documentară a manuscrisului.

[8]George Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, Iași, Editura „Polirom”, 2013, p. 91;
[9]*ibidem*, p. 92;
[10]*ibidem*, p.99-100;

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

Revenind la textul acestuia, putem afirma că, în ansamblu, Slavici a realizat o paralelă riguroasă, după repere bine stabilite. Spre deosebire de textul memorialistic, în care se regăsesc accentele subiective dictate, inevitabil, de implicarea emoțională, Slavici înlătură orice urmă de emoție în studiul dedicat elevilor. Cu toate acestea, urmărind, probabil, să trezească respectul lor pentru poeții prezentați, el realizează un text ştiințific, apelând elegant la formularea eufemistică, atunci când textul o impune. Este reflexul natural în planul expresiei al respectului scriitorului față de Eminescu şi de Alecsandri.

2.5. Concluzii privind valoarea documentară a manuscrisului

Pe baza analizei efectuate, susțin valoarea documentară a studiului pe care l-am descoperit şi l-am editat, pe mai multe direcții.

- Textul oferă informații cu privire la stilul lui Slavici, ale cărui elemente definitorii sunt rigoarea, ordinea, claritatea ideilor, toate fiind calități necesare în profesia de dascăl. În plus, el introduce raționamentul logic în textul cu caracter didactic.
- Prin studiul său, Slavici oferă un răspuns inedit şi elegant eternei dileme a receptorilor de literatură, aceea a legăturii dintre om şi creator. Aşadar, cei care nu recunosc valoarea operei unui scriitor, raportând-o la elemente problematice din biografia lui, află că această biografie, incluzând ereditatea, determină o anumită structură sufletească, oglindită în mod clar în opera sa. Într-o oarecare măsură, viața scriitorului este elementul generator al operei. Există o relație indelebilă între biografie şi creație, cu precizarea că o biografie impecabilă nu conferă valoare estetică unei opere precare, după cum nici o capodoperă nu poate salva o biografie discutabilă în ordine morală. Este aceasta o idee prezentă – mai degrabă implicit decât explicit – în manuscris.
- Analiza făcută de Slavici, deşi îl menționează şi pe Alecsandri, este concentrată mai ales asupra vieții lui Eminescu, oferind cel puțin două idei noi asupra celui care i-a fost mentor. Nu ne îndoim de autenticitatea lor, deoarece vine din partea omului care l-a cunoscut direct. În primul rând, Slavici subliniază puritatea

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

sufletească şi morală a lui Eminescu, păstrată în pofida mediului precar în care a fost nevoit să trăiască, şi care nu l-a schimbat nici în bine, dar nici în rău. Subscriu ideii că poetul se ridică deasupra sa, depăşind „păcatele şi vina", despre care Eminescu însuşi amintea în *Scrisoarea I*. În al doilea rând, Slavici insistă asupra pesimismului eminescian, pe care susține cu tărie că poetul nu l-a preluat de la Schopenhauer, ci din durerea de a nu-şi putea stăpâni pornirile proprii. Astfel, filosofia schopenhaueriană şi concepția budistă sunt, în opinia lui Slavici, doar ideile în care Eminescu, având o concepție formată, se regăsea pe deplin.

Fără pretenția de a fi întocmit un studiu exhaustiv asupra acestei inedite scrieri a lui Slavici, care a rămas până acum în umbra timpului, îmi exprim speranța că, deschizând încă o dată uşa trecutului, am mai adus în prezent o fărâmă din ceea ce a fost, ca om şi ca dascăl, Ioan Slavici.

Siglare:

S: Slavici, Ioan, *Opere*, vol. VI – *Amintiri. Închisorile mele. Lumea prin care am trecut,* Bucureşti, Editura Național, 2001.

Bibliografie:

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Dicționar etimologic al limbii române*, volumul I, A-B, Bucureşti, Editura „Academiei Române", 2012;

Bugnariu, Teofil; Domşa, I.; D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici, biobibliografie*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1973;

Călinescu, G., *Principii de estetică*, Craiova, Editura „Scrisul românesc", 1974;

Munteanu, Ştefan, *Stil şi expresivitate poetică,* Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1972;

Negruzzi, Iacob, *Amintiri din Junimea*, Bucureşti, Editura „Humanitas", 2011;

Panu, George, *Amintiri de la Junimea din Iaşi*, Iaşi, Editura „Polirom", 2013.

AN INEDITED MANUSCRIPT
(Summary)

Key-words: *Romanian literature, Ioan Slavici, manuscript*

Along my doctoral research I discovered at „IoanSlavici" Memorial Museum in Şiria a manuscript entitled *Eminescu and Alecsandri*. My investigations revealed some interesting data. Within the present paper I reproduced the content of the

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)

manuscript, in self editing, current orthography, keeping words and expressions specific to the author and his époque.

The manuscript has thirteen pages, amongst one is missing. The text is systemized and logically written. It has no date, but surely is a didactical text, as it ends with a task addressing students. Consequently, we can presume that it was written during the period when Slavici taught Romanian: 1875, 1880, 1882 or 1910.

Regarding the content, in the first half, Slavici develops a theory about style. It introduces the presentation of Alecsandri and Eminescu, and offers the necessary information so as students can analyze comparatively the two poets. The writer analyses their lives, their masterpieces and their influences on the Romanian literature.

In the paper I presented some aspects related to phonetics, topic, style, that I considered relevant for Slavici style. I identified common, but also different ideas as compared to the memorialistic texts of Slavici and the memories of other two Junimists Iacob Negruzzi and George Panu.

The conclusions of the study reveal: Slavici qualities as a teacher – the order and the clarity of the expression; the idea of Slavici that the author`s life inspires his work; the pessimism of Eminescu related to his recovering in the philosophy of Schopenhauer, not to the influence of German philosophy.

Though the study is not exhaustive, it aims to bring to present a glimpse of what Slavici was as a teacher, as well as a human being.

Key words: manuscript, style, education, poet, philosophical affinities.

BDD-A23938 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:34 UTC)